

KÖBÁNYA BEMUTATKOZIK

Centenárium és barátság

Irtá: dr. Orsai János, a X. kerületi tanács elnöke

A centenáriumát ünneplő Budapesttel együtt jubilál kerületünk is ebben az esztendőben. Öhegy-dűlő — Kőbánya 1873 november 27-én lett az egyesített főváros tizedik, közigazgatásilag önálló kerülete. Ezt az évfordulót együtt ünnepezzük testvérmegyénkkel, Veszprémmel.

Kapcsolataink Kőbánya és Veszprém megye között már nem új keletűek. A kerület nagyüzemeinek, vállalatának munkásai a mezőgazdaság szocialista átszervezése idején jártak a pápai járás községeiben. Meggyőző szavukra olyan termelőszövetkezetek jöttek létre, amelyekről ma igen jó híreket kapunk. Gazdaságilag erősek, politikailag szilárdak. Öröm hallani róluk.

Kőbánya 110 üzeme közül több is gyáregységgel rendelkezik Veszprém megyében, vagy az utóbbi évek során gazdasági kapcsolat, együttműködés alakult ki a testvérmegye vállalataival, gyáraival. Ez, a hagyományokra épülő kapcsolat — éppen a centenárium alkalmával — tovább erősödik. Már tavaly létrejött a kétoldalú megállapodás Veszprém megye és Kőbánya párt- és tanácsi vezetői között. Elhatároztuk, hogy a két terület gazdag, kulturális hagyományait is a barátság szolgálatába állítjuk. Az utóbbi hónapokban elkészített, tartalmas program jól megfelel ennek a célnak.

A centenárium programja kerületünkben is a gyorsabb ütemű előrehaladást szolgálja, amiből testvérmegyénk is részt vállal. Szeretettel várjuk, fogadjuk a veszprémieket és az igaz barát lelkesedésével készülünk a Veszprém megyei munkás-paraszt találkozóra, kiállításokra, kulturális eseményekre. Valamennyi erősíti majd — a centenárium megünneplésén túl — a testvérmegyénk és Kőbánya közötti, hagyományos barátságot.

Igen sok a hasonlatosság Kőbánya — a főváros X. kerülete — és Veszprém megye között. Kőbányára az ipar épp úgy jellemző, mint a mezőgazdaság. Igaz, az utóbbi évtizedekben a gyárak, vállalatok, üzemek alaposan ki-

szorították a mezőgazdaságot. Testvérkerületünkkel Budapest centenáriumának alkalmából egyre szorosabbá fűződik kapcsolataink. Ismerkedjünk hát meg kissé részletesebben lapunk hasábjain Kőbánya múltjával, jelenével és jövőjével.

Vita a név körül

Ösödök óta lakott hely. A régészek megtalálták területén a rómaiak és az avarok nyomait. Nem is olyan régen még szőlő díszlett az Öhegyen, mely olyan magas, mint a Duna túlsó partján a meredek Gellért-hegy.

Egyesek vitatják, hogy Kőbánya az itt talált, termelt kövek után kapta volna a nevét. Pedig legalább három évszázaddal visszamenően vannak adatok a kőbányászatról. Olyan ásvány ez, ami „Kőbányát kivéve Pest város határában nem található!” — írta 1851-ben Palugyay Imre a városról szóló könyvében. Jó követ fejtettek Kőbányán, belőle épült az Akadémia palotája, a Bazilika és a Lánchíd oszlopainak felső része, az Alagút homlokzata, de még a négy oroslán is a Lánchíd két végén. A kő nemcsak híressé tette a kerületet, hanem nevet is adott neki.

A szőlő is kőbányai híresség volt valamikor, alig egy évszázada. A kerületben 960 holdon dolgoztatták a kapásokat, kötözőket, kerülőket és külön tornyot, házat építettek a csöszköknek, hogy elejét vegyék a kártevésnek. A bor pedig egyesítette magában „az osztrák bor jó minőségű zamatát magyar hazájának tűzességével”.

Helyet kér az ipar

Ahogy nőtt, változott Budapest, úgy vált a félig mezőgazdasági, félig ipari jellegű Kőbánya egyre modernebb ipari kerületté. A kibányászott kövek helyén sörgyárak épültek, a kapások, szőlőkerülők pedig elmentek a gyárakba. Az ország első sörgyára itt kezdte meg termelését, az első gőzmozdonyt itt szerelték össze. Megkezdődött egy nagy proletár kerület kialakulása.

Csak az üzemek gyarapodtak és a gyári munkások száma nőtt; a gyárosok nem gondoskodtak lakásokról. Úgy is nevezték Kőbányát, hogy a **szükségelakások** városrésze. Például 1930-ban a lakosság tíz százaléka szükségelakásokban, lebontott sertésszállások helyén élt. Többek között e kerület munkásainak verítékéből épült fel Budapest töb-

bi, belvárosi kerülete, a paloták egész sora Budán. Magyarországon a múlt század közepéig összesen 313 gyárat létesítettek. Ma, csak Kőbányán, 110 működik. A kerület egyik első gyárában — a Kőbányai úti Magyar-Belga Gépgyárban — olyan helyzet alakult ki, hogy „a vezető és felügyelő munkások mind idegenek voltak és nem tudták megérteni magukat az alsórendű munkát végző magyar nemzetiségű munkásokkal”.

Az első ipari üzemekben a mezőgazdasági termékeket dolgozták fel, így erősödött a szeszgyártás, a cukoripar, a malomipar és az élelmiszer-gyártás. Csak később jelentek vasipari üzemek a kerületben és vetették meg az alapját a mai munkásbázisnak.

No, és tán nem kapni ott jó sert, No, azt meghiszem, barátom! Bajor földről érkeztek a kerületbe az első serfűző mesterek. Közülük is kiemelkedik tudásával, újító kedvével Sedlmayer „serjártó”, aki „figyelmét hűvös, a föld melege által nem befolyásolt pincékre fordította”. Akárhogyan is van, de ma, másfél évszázaddal később is a kőbányai sört keressük leginkább a Veszprém megyei boltokban, éttermekben.

Az önállóság első lépései

Budapestnek a három városrész egyesülésekor — száz esztendővel ezelőtt — 300 ezer lakosa volt. A főváros először csak kilenc kerületet

kívánt létesíteni. Ebben a szellemben rendelkezett a Pest, Buda és Óbuda egyesítését kimondó törvénycikk is.

Postapalota a kerület „csücskében”, akár jelképe is lehet Kőbányának, az újjászülött kerületnek

A kőbányaiak nesztét vették a tervezetnek és beadványukban kifejtették: „Tekintettel a Kőbányán összpontosult országos sertéskezelésem érdekében, s arra, hogy az ország minden irányából vezető vaspályák hálózata itt összpontosul, melyeken nagyszámú érkező idegenek, kereskedők, utasok a hatóságok gyors intézkedéseit igénybe venni felelték gyakran kényszerítve, tekintettel továbbá a Kőbányán telepített számos nagyszámú gyártelepek által foglalkoztatott munkások számára... kérjük külön kerületet létesíteni a X. kerület elnevezéssel.”

Igy is döntöttek, és 1873 november 27-én Öhegy-Dűlő — Kőbánya Budapest X. kerülete lett.

Nehéz lenne kívülállónak elmagyarázni Kőbánya, a kerület határait, de talán úgy sokan megértik, ha elmondjuk: északon a lóversenytér, az Országos Mezőgazdasági Kiállítás és Vásár területe határolja. Délen az Üllői út, a Ferihegyi repülőtérre vezető gyorsforgalmi út jelenti a kerület határát. A híres Népliget még hozzá tartozik. Van nagyvárosi képet mutató területe, de sok a családiház, kertek övezet a keleti széléken.

Budapest területe 525,5 négyzetkilométer, ebből a X. kerület csupán 32,54 négyzetkilométer, vagyis 6,2 százalék. Még mindig találunk a nyílvántartásban ilyen meghatározást: kert, erdő, nádas.

Kőbánya lakossága megközelíti a nyolcvanezretet. Nem a legnagyobb lélekszámú kerülete a fővárosnak, de van egy rekordja: az állami ipar üzemében több, mint 71 ezer dolgozót foglalkoztatnak. Ha ehhez hozzávesszük a mezőgazdaságban, a kereskedelem, a közigazgatásban és egyéb szellemi munkaterületen alkalmazottakat, akkor a kőbányai dolgozók száma meghaladja a százezretet. Kőbánya Alsó és Felső vasútállomáson szolgálatot teljesítő vasutasok a megmondható, hogy mennyien szállnak le a vonatokról, akik Nagykátáról, Ceglédbercelről, Mendé-

Jellegzetes kőbányai kép: öreg utca a modern városrész szomszédságában

ről, Süllyápról jönnek dolgozni a kerület gyáraiba.

A gyárak közül érdemes néhányat megemlíteni, olyanokat, amelyek híre túlnőtt a főváros, de még az ország határain is. Ilyenek a kőbányai sörgyár mellett az ORION, az Egyesült Villamosgép és Kábelgyár, a MIRKÖZ, amely a hazai és külföldi szállodáknak, éttermeknek a mélyhűtőpultokat szállítja. Jellemző, hogy a MIRKÖZ másfél évtizede még alig egymillió, ma pedig több, mint százmillió forint értékű termel évenként.

A testvérkerületben találjuk a Kőbányai Gyógyszergyárat, a Chinoint, az Egyesült Gyógyszer és Tápszergyárat. Híres a Kőbányai Textil Művek, de legalább ennyire ismert és elismert a Budapesti Konzerogyár, amely a brüsszeli vilákiállításán éppen bakonyi sertésbordával nyert nagydíjat.

A Magnezitipari Művek és az Északi Járműjavító ugyan csak növeli a munkásbázist a X. kerületben.

Öt évet két esztendő alatt

A munkásbázis sok mindent jelent. Például évente 15 millió forint értékű társadalmi munkát a kerület fejlesztése érdekében. Azután új gyermekintézményeket, mert Kőbányán is szorít a cipő, nagy az igény óvodákra, bölcsődékre. A negyedik 5 éves terv egyik célja 350 gyermek elhelyezése volt. Két év alatt teljesítették a tervet, sőt 450 gyermek számára építettek korszerűen felszerelt intézményeket.

A 110 nagyüzem, vállalat a környezetvédelem érdekében is sokat tett. Ma — és ezt büszkeséggel újságolták — tisztább Kőbánya levegője, mint a belvárosé, ahol ezerszám száguldoznak a személgépkocsik és a füstöt okádó autóbuszok. A kerületben alig tíz füstölő kéményt talál az ember, a többire már felszerelték, súlyos

milliók árán is a pernyele választó berendezést.

A kőbányák, a szőlőtermesztés, a malmok és nagyüzemek után most újabb hírességgel gazdagodott Kőbánya. A fővárosban az utóbbi tíz esztendőben ebben a kerületben épült a legtöbb park.

Az „Ország parkját” most alakítják ki éppen a Népligetben. A 205 hektáros területre pályázatot írtak ki. A díjnyertes pályamunkát több év alatt, az egész ország összefogásával valósítják meg. Minden megye kapott egy részt az „Ország parkjában” melyet az illető megye sajátos növényvilágának megfelelően, a jellegzetességét tükrözve épít meg és gondoz. Ebből a munkából Veszprém megye is kiveszi a részét.

Már épül a Magyar-Szovjet Barátság Parkja az Öhegy legszebb részén, mégpedig a

hazánkban tartózkodó szovjet csapatok hatékony segítségével. Ide kérnek, várnak tőlünk, a megyéből, a Balaton felvidékről és a Bakonyból fákat, cserjéket a kőbányaiak, hogy 1975-ben, felszabadulásunk 30. évfordulóján már felavathassák a barátság parkját.

Egy nem éppen nagy, de a kerület életében jelentős tervről is említést teszünk. A Máza-téri, híres piacot rendezik. Új pavilonokat is létesítenek és a Binishell rendszerű épületben kap majd helyet a pápai húsipari vállalat, itt árusítják majd külföldön is keresett készítményeit.

Vándorkiállítás Veszprémben

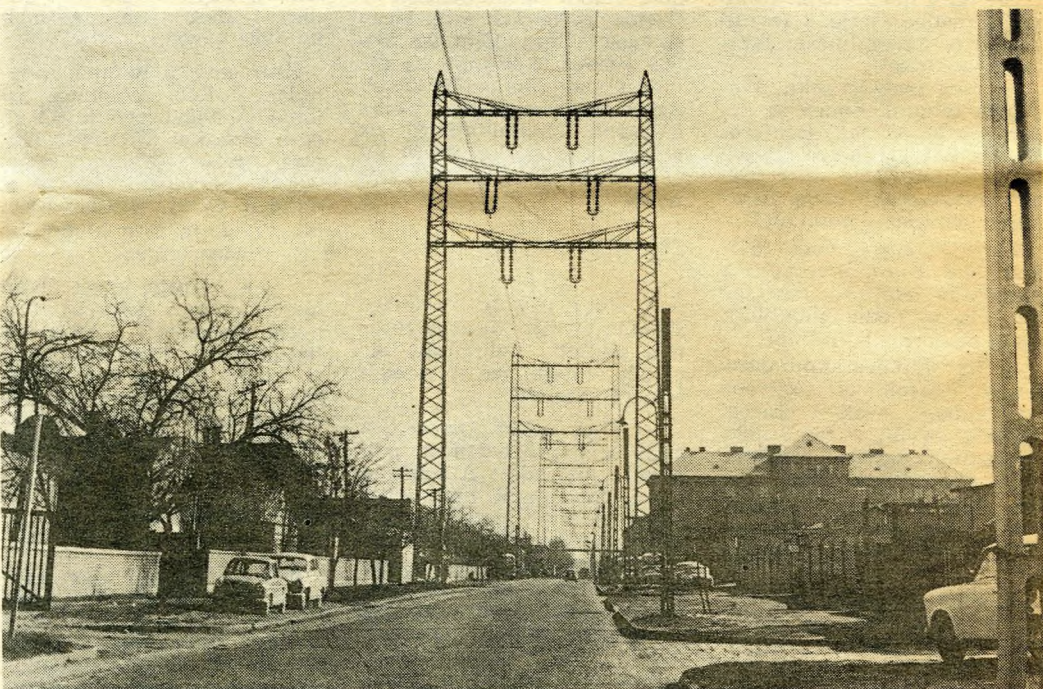
A centenárium eredményeként, a kerület fejlődését több kiállítás is bemutatja majd. Az ünneppsorozat végén ezekből a kiállításokból válogatják össze azt a reprezentatív anyagot, amelyet még az idén elküldenek Veszprémbe is.

Nincs olyan, a centenáriummal kapcsolatos program, esemény ma Kőbányán, amelyen ne emlegetnék Veszprém megyét, a kapcsolatosakat, a közös terveket, amelyeknek majd részesei is leszünk idehaza és a X. kerületben egyaránt. Hiszen a „Kőbányai hét Veszprémben” és a „Veszprém megyei hét Kőbányán” gazdag kulturális programot ígér. R. Kiss Lenke szobrát a kerület egyik legszébb parkjában állítják fel. Jelenleg az alapozás okoz gondot.

S ha majd májusban felkeressük a Budapesti Nemzetközi Vásárt új helyén, akkor se feledjük, hogy a X. kerületben járunk.

Veszprém megye testvérkerületében.

Gáldonyi Béla

Az ipari negyedben az úttest fölött húzódik a magasfeszültségű energiahálózat

(Foto: Borbás János)